

Enda flere skifter parti

Bernt Aardal og
Guro Stavn

Om Valgundersøkelsen 2005

Bernt Aardal og Henry Valen har hatt det faglige ansvaret for valgundersøkelsen, mens Statistisk sentralbyrå har trukket utvalget og gjennomført intervjuingen. Bruttoutvalget består av 2 965 norske statsborgere i alderen 18 til 79 år. Etter stortingsvalget ble det gjennomført intervju med 2 012 personer, eller 68 prosent av utvalget. Om lag halvparten av utvalget deltok også i Valgundersøkelsen 2001. Opplysningene om bruttoutvalgets valgdeltakelse er hentet direkte fra valgmanntallet og er derfor svært pålitelige. Undersøkelsen er finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet. Hovedrapporten fra undersøkelsen vil bli publisert sommeren 2007.

Bernt Aardal er forskningsleder ved Institutt for samfunnsforskning
(bernt.aardal@samfunnsforskning.no).

Guro Stavn er vitenskapelig assistent ved Institutt for samfunnsforskning (gst@samfunnsforskning.no).

Enda flere skifter parti

De første resultatene fra den store velgerundersøkelsen som er gjennomført av Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå foreligger nå. Halvparten av dem som ble trukket ut i forbindelse med valgundersøkelsen i 2001, ble også trukket ut i 2005. Av disse ble det oppnådd intervju med 732 personer som dermed utgjør et panel. Fordelen med paneler er at man får sikrere opplysninger om tidligere stemmegivning og derved også vandringene mellom valgene. En sammenligning av intervjupersonenes opplysninger om stemmegivning ved forrige stortingsvalg og deres erindring om den samme stemmegivningen fire år senere, viser at 34 prosent svarer "feil". Det vil si at de ga et annet svar om sin stemmegivning da de ble spurt i 2005, enn da de ble spurt i 2001. De største feilkildene gjelder de som satt hjemme i 2001. Bare 37 prosent av hjemmesitterne opplyser at de ikke stemte ved dette valget. Nesten 18 prosent av de som ikke stemte i 2001, hevdet i 2005 at de stemte på Fremskrittspartiet ved forrige valg!

Ny rekord i velgervandringer

Som tabell 1 viser, økte velgervandringene markant i perioden 1985-1989. I begynnelsen av 1990-tallet flatet vandringene ut på et nivå i overkant av 40 prosent. I den siste perioden – fra 2001 til 2005 – økte så vandringene til 47 prosent når vi tar med vandringene mellom partiene og inn og ut av hjemmesittergruppen. Ser vi bare på dem som stemte ved begge valg, skiftet 40 prosent parti fra 2001 til 2005.

Til sammen skifter altså nesten halvparten av norske velgere valgferd fra ett valg til det neste. Selv om økningen i den siste perioden ikke er så stor, markerer den likevel et foreløpig toppunkt i en lengre utviklingstendens. Selv om vi har opplevd variasjoner i valgdeltakelsen i de senere tiår, ser vi en jevnt stigende kurve for vandringene mellom partiene blant aktive velgere. Til sammenligning finner vi en tilsvarende økning i vårt naboland Sverige, selv om det er noen færre som totalt sett skifter parti.

Tabell 2 viser vandringene i detalj. Prosentberegningen tar utgangspunkt i alle velgere som er med i panelet. Følger man diagonalen fra øverst i venstre hjørne til nederst i høyre hjørne og summerer, finner man den samlede andelen stabile velgere (52,8 prosent). Mens en tredjedel av vandringene i perioden 1997-2001 skyldtes avskalling fra Arbeiderpartiet, skyldes en like stor andel av de totale vandringene i perioden 2001-2005 tilstrømning av velgere tilbake til Arbeiderpartiet. Uroen blant dette partiets velgere spiller derfor en viktig rolle for de totale velgervandringene.

Tabell 1. Andel som har skiftet standpunkt fra ett valg til det neste. 1965-2005. Prosent

	Vandringene mellom partier og hjemmesittere	Vandringene bare mellom partier
1965-1969	24	18
1969-1973	32	25
1973-1977	31	24
1977-1981	31	19
1981-1985	29	20
1985-1989	38	30
1989-1993	44	32
1993-1997	43	33
1997-2001	44	37
2001-2005	47	40

Kilde: Valgundersøkelsene.

I underkant av 6 prosent av dem som ble intervjuet ved begge valg, satt hjemme både i 2001 og 2005. Som vanlig ved denne type undersøkelser, er valgdeltakelsen i utvalget høyere enn i befolkningen ellers (86 mot 77,4 prosent). En kontroll av bruttoutvalget (det vil si også de som ikke ble intervjuet) viser en noe høyere hjemmesitterandel ved begge valg (11 prosent), men andelen "faste" hjemmesittere er likevel beskjedne når vi tar hensyn til at valgdeltakelsen ved begge disse valgene lå under gjennomsnittet for stortingsvalg etter krigen. Også i perioden 1997-2001 var andelen som satt hjemme ved begge valg på 11 prosent.

Arbeiderpartivelgerne mest lojale

En annen måte å betrakte velgervandringer på er å ta utgangspunkt i stemmegivningen i 2001 og så se hvor mange av de respektive partiers velgere som holdt fast på partiet fire år senere. I tabell 2 viser vi derfor de ulike partienes velgere i 2001 etter stemmegivning i 2005. Ved å se på hvor stor andel av partienes velgere som stemte på det samme partiet fire år senere, får vi et mål på velgernes trofasthet eller lojalitet mot partiet. Tabell 3 viser at 78 prosent av Arbeiderpartiets velgere fra 2001 holdt fast på partiet i 2005. Til sammenligning var andelen lojale Arbeiderpartivelgere bare 56 prosent i 2001. Det kan virke paradoksal at Arbeiderpartiet både har de mest lojale velgerne i 2005, samtidig som partiets velgere i stor grad bidrar til de store velgervandringene. Her må vi imidlertid huske at Arbeiderpartiet i 2001 gjorde sitt aller dårligste valg etter krigen. De velgere som da stemte på partiet, har trolig bestått av den "harde kjerne". Det at de mest trofaste velgerne i så stor grad holder fast på partiet i 2005, er ikke så vanskelig å forstå. Men som vi skal se i tabell 4, utgjorde disse velgerne under halvparten av Arbeiderpartiets samlede velgerskare ved det siste valget. Det er den andre halvparten som er nye velgere sammenlignet med 2001, som bidrar til at andelen velgervandringer er høy.

I 2001 var det Sosialistisk Venstreparti og Høyre som hadde de mest trofaste velgerne. For SVs vedkommende har lojaliteten sunket fra 73 prosent i perioden 1997-2001 til 43 prosent i perioden 2001-2005. Hver tredje SV-velger i 2001 hadde gått over til Arbeiderpartiet i 2005. For Høyre har andelen lojale

Tabell 2. Personer med stemmerett i 2001, etter stemmegivning i 2001 og 2005. (Grandtotal)¹. Prosent

Parti 2001	Parti 2005										
	I alt	RV	SV	Ap	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre	Stemte ikke
I alt	100,0	-	9,6	30,6	5,7	4,8	7,4	15,7	13,4	-	11,9
RV	1,1	-	0,5	0,1	0	0	0,1	0	0	-	0
SV	13,8	-	5,9	4,5	0	0	1,1	0,3	0,3	-	1,5
Ap	18,8	-	0,7	14,8	0,4	0	0,8	0,7	0,4	-	1,0
V	3,7	-	0,5	0,7	2,0	0	0,1	0,1	0	-	0,1
KrF	10,1	-	0,3	1,5	0,7	4,1	1,0	0,3	1,5	-	0,8
Sp	4,9	-	0,1	0,7	0,1	0	3,1	0,3	0,3	-	0,1
H	23,8	-	0,4	3,1	2,0	0,3	0,4	12,0	3,8	-	1,6
FrP	8,1	-	0	1,2	0,1	0	0,1	0,7	4,9	-	0,8
Andre	14,6	-	0	0,5	0	0	0,1	0,1	0,1	-	0,1
Stemte ikke ...	1,1	-	1,1	3,4	0,3	0,4	0,4	1,2	2,0	-	5,7
Antall svar	732	4	70	224	42	35	54	115	98	3	87

¹ Bare personer som var med både i 2001- og 2005-undersøkelsen, og som oppga stemmegivning, er tatt med i tabellen. For RV og Andre partier er det for få personer med til å foreta prosentberegning. Kilde: Valgundersøkelsen 2001 og 2005, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. De ulike partiers velgere i 2001, etter parti i 2005. ("hvor gikk 2001-velgerne?")¹ Prosent

Parti 2005	Parti 2001										
	I alt	RV	SV	Ap	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre	Stemte ikke
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
RV	0	-	1	1	0	0	0	0	0	-	0
SV	10	-	42	4	15	3	3	2	0	-	8
Ap	31	-	33	78	18	15	14	13	15	-	23
V	6	-	0	2	55	7	3	8	2	-	2
KrF	5	-	0	0	0	40	0	1	0	-	3
Sp	7	-	8	4	4	9	64	2	2	-	3
H	16	-	2	4	4	3	5	51	9	-	8
FrP	13	-	2	2	0	15	5	16	61	-	14
Andre	0	-	1	0	0	0	3	0	1	-	0
Stemte ikke ...	12	-	11	5	4	8	3	7	10	-	39
Antall svar	732	8	101	138	27	74	36	174	59	8	107

¹ Bare personer som var med både i 2001- og 2005-undersøkelsen, og som oppga stemmegivning, er tatt med i tabellen. For RV og Andre partier er det for få personer med til å foreta prosentberegning. Kilde: Valgundersøkelsen 2001 og 2005, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

velgere gått ned fra 69 prosent i forrige periode til 51 prosent i den siste perioden. Høyre mistet 16 prosent av sine 2001-velgere til Fremskrittspartiet og 13 prosent til Arbeiderpartiet. I tillegg var det en betydelig andel tidligere Høyrevelgere som stemte Venstre i 2005 (9 prosent). Også Kristelig Folkeparti hadde en markant overgang av velgere til Venstre (7 prosent), men tapene var likevel større til både Arbeiderpartiet (15 prosent) og Fremskrittspartiet (15 prosent). 10 prosent av tidligere KrF-velgere stemte på Senterpartiet i 2005. Kristelig Folkeparti har med andre ord et frafall av velgere i svært ulike politiske retninger. Ved valget i 2001 ble det gjort et poeng av at Kristelig Folkepartis velgere var blitt mindre lojale enn tidligere. Fra å ha svært lojale velgere, var det i 2001 bare så vidt over halvparten (55 prosent) som holdt fast på partiet. I 2005 er andelen lojale velgere sunket til et nytt lavmål, 41 prosent. Det er ingen andre partier som nå har så lav lojalitetsandel som KrF. Fremskrittspartiet som tidligere har hatt lite lojale velgere, utmerker seg nå med 61 prosent lojale. Selv ved valget i 2001 da de gjorde sitt nest beste valg noensinne, var lojalitetsprosenten under 50. Likevel lå lojalitetsprosenten i 2005 betydelig lavere enn det kommersielle meningsmålinger viste både før og etter valget. Forklaringen på dette avviket kan ha å gjøre med at mange som ikke stemte ved foregående valg hevder at de at de stemte på FrP, slik vi nevnte innledningsvis.

En tredje måte å betrakte velgervandringer på er å ta utgangspunkt i partienes velgere i 2005 for på den måten å vise hvor stor betydning eventuelt tilsig av nye velgere har for hvert parti. I tabell 4 viser vi partienes velgere i 2005 etter parti i 2001. Med andre ord: hvor kom velgerne fra?

Velgere som stemte på Arbeiderpartiet både i 2001 og 2005, utgjør under halvparten (48 prosent) av partiets samlede velgerskare i 2005, noe som understreker hvor stor rolle tilsig av nye velgere egentlig hadde. Enda mer utpreget er denne tendensen for Fremskrittspartiet. Stabile FrP-velgere utgjorde bare 37 prosent av velgerunderlaget i 2005, mens 29 prosent var tidligere Høyrevelgere. FrP hadde også en noe høyere andel som var hjemmesittere i 2001. Tidligere KrF-velgere utgjorde 11 prosent av FrPs velgerskare i 2005. Dette er på samme nivå som i 2001 (12 prosent). Til tross for at FrP har vunnet en del velgere fra KrF, utgjør denne gruppen en relativt beskjeden andel av partiets samlede velgerskare.

Tabell 4. De ulike partiers velgere i 2005, etter parti i 2001.¹ Prosent

Parti 2001	Parti 2005										Stemte ikke	
	I alt	RV	SV	Ap	V	KrF	Sp	H	FrP	Andre		
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
RV	1	-	6	1	0	0	2	0	0	-	-	0
SV	14	-	61	15	0	0	15	2	2	-	-	13
Ap	19	-	7	48	7	0	11	4	3	-	-	8
V	3	-	6	2	36	0	2	1	0	-	-	1
KrF	10	-	3	5	12	86	13	2	11	-	-	7
Sp	5	-	1	2	2	0	42	2	2	-	-	1
H	24	-	4	10	36	5	6	76	29	-	-	14
FrP	8	-	0	4	2	0	2	4	37	-	-	7
Andre	15	-	0	2	0	0	2	1	1	-	-	1
Stemte ikke ...	1	-	12	11	5	9	5	8	15	-	-	48
Antall svar	732	4	70	224	42	35	54	115	98	3	-	87

¹ Bare personer som var med både i 2001- og 2005-undersøkelsen, og som oppga stemmegivning, er tatt med i tabellen. For RV og Andre partier er det for få personer med til å foreta prosentberegning. Kilde: Valgundersøkelsen 2001 og 2005, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Også for Venstres del ser vi at velgere fra andre partier utgjorde en stor andel av partiets velgerskare i 2005. Hele 36 prosent av Venstres velgere stemte Høyre fire år tidligere, mens 12 prosent av dem stemte KrF. Som kjent, ble det oppfordret til taktisk stemmegivning til fordel for Venstre særlig fra krefter innen Høyre og KrF. Sett fra Venstres side må dette sies å ha vært svært vellykket idet 48 prosent av partiets velgere i 2005 kom fra de to regjeringskollegenes rekker. Uten denne overgangen hadde partiet trolig ikke klart å komme over sperregrensen på 4 prosent for utjevningsmandater.

Nettogeivinst for Arbeiderpartiet og nettotap for Høyre

Tabellene viser at velgervandringene er betydelig større på det individuelle plan enn det man får inntrykk av ved å se på valgresultatet alene. Tabell 3 og 4 tar imidlertid ikke høyde for at partiene både vinner og taper velgere fra andre partier. Det er totalregnskapet som er viktigst for det enkelte parti, og dette kan vi få et nærmere bilde av ved å vende tilbake til tabell 2.

Etter valget i 2001 var hovedmønsteret at Høyre hadde nettogeivinst i forhold til andre partier, mens Arbeiderpartiet hadde et nettotap. I 2005 var det tvert om. Arbeiderpartiet hadde nettogeivinst i forhold til alle partier unntatt Senterpartiet, men tapet til Sp var beskjedent. Den største gevinsten hadde Ap i forhold til SV, Høyre og KrF. I lys av enkelte forklaringer og fortolkninger med hensyn til Fremskrittspartiets sterke fremgang, er det interessant at Arbeiderpartiet faktisk hadde en nettogeivinst vis-a-vis FrP. Også i forhold til tidligere hjemmesittere hadde Arbeiderpartiet en nettotilvekst. Høyre på sin side hadde nettotap eller status quo i forhold til alle andre partier. Det største nettotapet var til FrP, Ap og Venstre. Kristelig Folkeparti hadde også nettotap eller status quo til alle andre partier, størst til Arbeiderpartiet, FrP og Venstre. Senterpartiet på sin side hadde nettogeivinst i forhold til alle andre partier, unntatt FrP, men gevinstene var svært beskjedne. For FrPs vedkommende hadde partiet gevinst i forhold til Høyre og KrF, men gevinsten i forhold til disse to partiene var i størrelsesforholdet 2:1. Fremskrittspartiet hadde også et positivt bytteforhold til tidligere hjemmesittere, men ikke i samme grad som Arbeiderpartiet.

Interessant nok finner vi de største utvekslingene av velgere mellom nærskyldte partier både til venstre og høyre i systemet. Aller størst er vandringene fra SV til Ap og dernest fra Høyre til FrP. Dette underbygger tidligere forskning som har vist at velgervandringene i stor grad følger underliggende ideologiske mønstre.

Førstegangsvelgerne jager fortsatt valg vinden

Selv om partiene er interessert i støtte og oppslutning fra alle lag av folket, skuler de likevel spesielt til tendensen blant de yngste velgerne. God oppslutning blant de unge gir håp om fortsatt vekst, mens fallende oppslutning blant de yngste kan gi varsel om fremtidige rekrutteringsproblemer. Erfaringsmessig er imidlertid svingningene fra valg til valg spesielt store blant de yngste velgerne. Tabell 5 bekrefter at dette også er tilfelle ved siste valg.

I 2001 var Høyre og SV de dominerende partier blant førstegangsvelgerne. I 2005 var det Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet som hadde overtatt denne posisjonen. Oppslutningen om SV – som tradisjonelt har stått sterkt blant ungdom, sank fra 26 til 15 prosent. Dette nivået er likevel i overkant av SVs oppslutning i denne aldersgruppen før 2001. Det er med andre ord 2001-valget som representerer avviket. Arbeiderpartiet som har slitt med oppslutningen blant førstegangsvelgerne, er tilbake på et nivå nesten på høyde med valget i 1985 da partiet oppnådde 33 prosent i denne aldersgruppen. De neste store utslagene gjelder Høyre og Fremskrittspartiet. Høyre mistet nesten to av tre ungdomsvelgere sammenlignet med 2001, mens FrP tredoblet sin oppslutning. Fremskrittspartiet har aldri hatt så stor oppslutning blant førstegangsvelgerne som ved valget i 2005. Den tidligere rekorden var 20 prosent ved valget i 1989. Høyre slår også tidligere rekorder, men med motsatt fortegn. Helt siden norsk valgforskning startet i 1957 har det ikke vært registrert så lav oppslutning om Høyre blant førstegangsvelgerne som i 2005.

Tabell 5. Førstegangsvelgernes stemmegivning. 2001 og 2005. Prosent

	2001	2005
RV	6	1
SV	26	15
A	11	28
V	2	1
KrF	7	8
SP	5	7
H	28	10
FrP	11	30
Andre	4	0

Kilde: Valgundersøkelsene, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

	Alder					Gjennomsnittsalder ¹	Endring 01-05
	18-29	30-39	40-49	50-59	60-79		
RV	2	1	1	1	1	41,9	+7,9
SV	19	12	9	10	4	40,5	-0,5
A	28	34	31	37	38	48,3	-1,0
V	2	7	7	6	6	47,7	+1,3
KrF	5	5	5	5	8	50,4	+1,3
SP	6	5	8	9	9	49,6	+0,2
H	13	17	21	16	13	46,8	+1,3
FrP	25	19	16	15	19	45,5	-3,9
Andre	0	0	2	1	2	57,2	+9,6
Totalt	100	100	100	100	100		
N	256	342	356	329	397		

Kilde: Valgundersøkelsen 2005, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Det er likevel ikke bare den yngste aldersgruppen som er interessant. Som tabell 6 viser, varierer oppslutningen om enkelte partier betydelig mellom ulike aldersgrupper. Den laveste gjennomsnittsalderen finner vi hos SV, og oppslutningen synker med økende alder. Til tross for den sterke nedgangen blant førstegangsvelgerne er oppslutningen blant velgere under 30 år nesten fem ganger større enn blant velgere over 60 år. Den motsatte alderstendens finner vi for Arbeiderpartiet der oppslutningen øker med økende alder. Aldersforskjellene er likevel mindre enn i 2001, blant annet takket være det gode resultatet blant førstegangsvelgerne. Totalt sett synker gjennomsnittsalderen blant Aps velgere med ett år. Den høyeste gjennomsnittsalderen finner vi blant KrFs velgere, og her har det vært en økning på vel ett år sammenlignet med 2001. En tilsvarende økning finner vi for både Venstre og Høyre. Ser vi bort fra RV og gruppen av andre som er få i antall, er det mest oppsiktsvekkende i tabellen at gjennomsnittsalderen i Fremskrittspartiet har sunket med nesten fire år fra 2001 til 2005. I 1989 var gjennomsnittsalderen blant FrPs velgere 39 år. Dette økte ved hvert valg etterpå til en topp på 49 år i 2001. Særlig markant var økningen i gjennomsnittsalder fra 1997 til 2001 med over fem år. Det er med andre ord en langvarig trend i retning av stadig eldre velgere som blir brutt ved det siste valget for Fremskrittspartiets vedkommende. En viktig grunn til den sterke nedgangen er selvsagt den rekordhøye oppslutningen blant førstegangsvelgere.

	I alt	18-29	30-39	40-49	50-59	60-79
Menn						
I alt	100	100	100	100	100	100
RV	1	3	1	1	1	
SV	7	13	8	4	10	4
A	31	28	28	25	33	41
V	6	2	9	7	7	6
KrF	5	5	4	6	4	3
SP	9	8	6	10	11	9
H	18	15	20	25	20	12
FrP	21	25	24	20	13	22
Andre	2	1		2	1	3
N	890	136	169	185	188	212
Kvinner						
I alt	100	100	100	100	100	100
RV	1	2	1	1	2	1
SV	14	25	16	15	11	5
A	37	28	40	37	42	35
V	5	2	6	7	5	5
KrF	7	4	5	4	5	13
SP	6	4	4	6	7	8
H	14	10	15	17	11	15
FrP	16	25	13	12	16	17
Andre			1	1	1	
N	790	120	173	171	141	185

Kilde: Valgundersøkelsen 2005, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå.

Tidligere undersøkelser har vist at partienes oppslutning ikke bare varierer med alder, men at det også har vært betydelige kjønnsforskjeller i dette mønstret. Særlig blant de yngste velgerne har det vært klare forskjeller. Hovedbildet har vært at yngre kvinner i større grad stemmer på SV, Ap og KrF, mens yngre menn i større grad stemmer på Høyre og FrP. Når man splitter opp materialet etter både alder og kjønn, blir underlagstallene noe svakere, slik at man skal tolke enkelte resultater med varsomhet.

Tabell 7 viser at oppslutningen om SV er dobbelt så stor blant kvinner som blant menn (14 mot 7 prosent), men det er ikke lenger slik at kvinnelige velgere foretrekker SV fremfor FrP. De to partiene er jevnstore når man ser alle kvinner under ett. Slår vi sammen oppslutning om det man tradisjonelt har kalt sosialistiske partier (RV, SV, Ap) og sammenligner dette med samlet oppslutning om Høyre og FrP, finner vi klare utslag. Mens 39 prosent av mennene stemmer til venstre, er det 52 prosent av kvinnene som gjør det samme. Oppslutningen om H og FrP har motsatt tendens med 30 prosent blant kvinner og 38 prosent blant menn.

SV har dobbelt så stor oppslutning blant kvinner under 30 år som blant menn i samme aldersgruppe. FrP på sin side har derimot like stor oppslutning blant unge kvinner og menn. Sammenlignet med tidligere valg betyr dette at Fremskrittspartiet har fått en betydelig økning blant unge kvinner. Forskjellene i oppslutning i de samme gruppene for Høyres vedkommende er imidlertid ikke utsagnskraftige. For Arbeiderpartiets vedkommende er oppslutningen omtrent like stor blant begge kjønn i de to yngste aldersgruppene, mens det er en klar overvekt i kvinnes favør blant velgere mellom 30 og 60 år. Kristelig Folkeparti har tradisjonelt blitt fremstilt som et parti for eldre kvinner. I 2001 stemte hver fjerde kvinne over 60 år på dette partiet. I 2005 var situasjonen annerledes i og med at bare 13 prosent av de eldste kvinnene stemte KrF.

Valgdeltakelse

I intervjuundersøkelser vil det alltid være en overrepresentasjon av velgere som har stemt, sammenlignet med den offisielle valgdeltakelsen. Det gjelder også i vårt nettutvalg der valgdeltakelsen er på 86 prosent mot 77,4 ved selve valget. Men i tillegg til den ordinære velgerundersøkelsen har vi tilgang til opplysninger om bruttoutvalget, det vil si også de som ble trukket ut, men som ikke ble med på selve intervjuet. Bruttoutvalget er for det første større

Foto: Siri Boquist

Tabell 8. Valgdeltakelse, etter alder og kjønn. 2001 og 2005 (justert for faktisk valgdeltakelse)								
	Alder							
	I alt	18-21 år	22-25 år	26-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60 år+
2005 i alt	77,4	55,3	63,1	68,1	78,1	79,9	82,3	83,3
Menn	76,6	54,6	63,7	65,0	76,6	79,6	81,6	83,2
Kvinner	78,4	56,1	62,4	71,3	79,6	80,2	83,2	83,6
2001 i alt	75,5	54,5	55,7	63,1	76,1	79,9	81,8	82,5
Menn	75,1	55,7	49,4	59,3	74,1	79,3	82,9	86,2
Kvinner	75,8	52,8	62,2	66,4	77,9	80,4	80,4	79,5
Antall undersøkte								
i 2005 i alt	2997	180	201	186	609	583	546	692
Menn	1 526	100	101	93	309	289	300	334
Kvinner	1 471	80	100	93	300	294	246	358

Kilde: Valgundersøkelsen 2001 og 2005, Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå

enn nettoutvalget, og valgdeltakelsen ligger bare 2 prosentpoeng høyere enn den faktiske deltakelsen (79,4 mot 77,4 prosent). Opplysningene om valgdeltakelse er dessuten kontrollert mot de avkryssede manntall. Dette materialet utgjør dermed det mest pålitelige anslaget vi har for valgdeltakelsen i 2005. I tabell 8 har vi for enkelthets skyld justert valgdeltakelsen i utvalget i tråd med den faktiske valgdeltakelsen. Det første som slår en, er det velkjente mønsteret at valgdeltakelsen øker med stigende alder. Mens 55 prosent av førstegangselgerne avga stemme, er tilsvarende tall godt over 80 prosent for de eldste aldersgruppene. Spørsmålet om ungdommens lave valgdeltakelse har vært en gjenganger ved en rekke valg. I og med at valgdeltakelsen totalt sett økte noe i 2005 var det visse forhåpninger om at dette kunne skyldes økt mobilisering blant de yngste. Dette har bare i begrenset grad skjedd. Økningen i deltakelse på 1 prosentpoeng fra 2001 til 2005 er ikke statistisk signifikant. Økningen synes å omfatte velgere mellom 22 og 49 år, men også her er endringene hver for seg ikke signifikante selv om man kan ane et visst mønster når aldersgruppene ses under ett.

Tabell 8 viser at valgdeltakelsen er høyere blant kvinner enn blant menn, men her er det viktig å merke seg at forskjellen ikke er statistisk signifikant, selv ikke når vi ser alle under ett. Hovedmønsteret er dermed at kjønnsforskjellene i valgdeltakelse har jevnet seg ut og at det ikke lenger er forskjell på kvinners og menns bruk av stemmeretten. I seg selv representerer dette en historisk viktig endring, selv om det er lett å overse det i dag. Heller ikke blant de aller eldste velgerne deltar menn mer enn kvinner i 2005.